LIGIA-STELA FLOREA

OPTATIVUL – MOD SAU MODALITATE? TIPURI DE ENUNȚ OPTATIV ÎN FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ

Distincția dintre mod și modalitate poate fi interpretată atât în termenii dihotomiei guillaumiene *langue vs discours*, cât și în cei ai opoziției stabilite de Benveniste între *signe* și *phrase*, respectiv între semiotic și semantic.

1. Semnele, după Benveniste 1974, se definesc prin relații de tip paradigmatic. Pe lângă semne, trebuie incluse în semiologie și modelele după care semnele se formează și se organizează, adică ceea ce se înțelege îndeobște prin paradigme: flexiunea, derivarea etc. *Modul* ca paradigmă, clasă de forme verbale, aparține în această accepțiune nivelului semiotic, intralingvistic; este deci o *categorie a limbii*.

Fraza ca matrice a discursului este, în concepția lui Benveniste, o entitate semantică prin excelență, care rezultă din procesul de „apropriere a limbii de către vorbitor", din punerea ei în acțiune ca „médiatrice entre l'homme et l'homme, entre l'homme et le monde [...] transmettant l'information, communiquant l'expérience, imposant l'adhésion, suscitant la réponse, implorant, contraignant..." (1974, p. 224).

Modalitatea ca *atitudine propozițională* decurgând din raportarea locutorului la enunț aparține nivelului semantic, iar ca *atitudine ilocuționară* decurgând din relația de comunicare locutor – interlocutor, ea ține de nivelul pragmatic, nediferențiate de către Benveniste în textul amintit.

Entitate semantică sau pragmatică, modalitatea este deci o *categorie a discursului*.

2. Raportul dintre mod și modalitate este departe de a fi biunivoc, cum sugerează *Sintaxa transformațională a limbii române*: „În linii generale, cu condiționări care rămân de descoperit, adverbele propoziționale conținând trăsătura semantică /-Indef/ implică la nivelul structurii de adâncime indicativul, iar cele conținând trăsătura semantică /+Indef/ implică dimpotrivă conjunctivul, condițional-optativul. Prin introducerea simbolului AvP în structura de adâncime a oricărui enunț, caracterul „real", „realizabil" sau „ireal" al acțiunii,

DACOROMANIA serie nouă, I, 1994-1995, Cluj-Napoca, p. 263-276

în conformitate cu care sunt distinse în gramatica tradițională modurile enumerate, poate fi riguros precizat lingvistic" (Vasiliu–Golopenția 1969, p. 72-73).

Pe de o parte, lipsa unei corespondențe biunivoce între mod și modalitate se datorează faptului că modalitatea (în termenii gramaticii clasice *modus*) se realizează, ca o categorie a discursului, atât prin mod (forma modală a predicatului dictal), cât și printr-o serie de mărci lexico-gramaticale (auxiliare modale) sau pur lexicale (adverbe și adjective modalizatoare). Pe de altă parte, așa cum se vorbește de „polisemia" verbelor modale *a putea, pouvoir*, care se traduc când prin *can*, când prin *may*, și *a trebui, devoir*, care se traduc fie prin *must*, fie prin *should*, ar trebui să se vorbească, credem, și de „polisemia" modurilor verbale: a indicativului și a condițional-optativului, de pildă.

Indicativul, mod al enunțului care „semnalează sau comunică" (Révész 1950, citat de Wald 1968), este numit de unii autori francezi „mode zéro", adică nemarcat de o anume modalitate sau grup de modalități, el putând vehicula în discurs, adesea în corelație cu un anume lexem sau morfem, o întreagă gamă de sensuri modale:

N-am venit, căci n-am putut. (real)
Dacă puteam, veneam atunci. (ireal)
De voi putea, voi veni la anul. (eventual)
Poate că voi veni la anul. (potențial)
Sper că voi veni; trebuie că va ploua. (probabil)
Vine tata; uite cum plouă. (sigur)
Nu cred (mă îndoiesc) că plouă. (îndoielnic)
Se întâmplă că vine târziu. (contingent)
Îmi pare rău (mă tem) că nu vine.
Mă bucur (mă mir) că plouă. (modalități afective)

Condițional-optativul, în schimb, este un mod marcat pe de o parte de valorile sistemului ipotetic, în care includem și concesia, adică *potențialul* sau *irealul*

M-aș duce, dacă aș avea unde.
Chiar de-aș fi știut, nu i-aș fi spus.

iar, pe de altă parte, de valorile *deziderative* ale enunțului optativ sau imprecativ și de valorile *prezumtive* ale enunțului declarativ.

De-ar sta o dată ploaia!
Duce-te-ai pe pustii!
S-ar zice că a reușit.
(Cică) s-ar fi mutat.

Trebuie să precizăm de la început că, în accepțiunea noastră, condiționalul

este un mod, iar optativul o modalitate.

3. Relația dintre mod și modalitate variază în funcție de statutul sintactic al verbului: subordonat, dependent (Vs) sau regent/independent (Vr). Ca verb subordonat, forma modală a predicatului dictal este un reflex indirect al modalității propoziționale (numită de Meunier 1974 „modalitate de enunț") lexemizată la nivelul principalei printr-un verb, un adjectiv, un substantiv etc., iar la nivel interpropozițional printr-un conectiv specific (conjuncție sau locuțiune conjuncțională).

Am arătat cu altă ocazie (Florea 1990) că *modus*-ul principalei nu impune, ci doar orientează spre alegerea formei modale, în funcție de intențiile comunicative ale vorbitorului și de demersul argumentativ al enunțului; a se vedea în acest sens cazul unor verbe ca *sper, admit, nu cred că/să; pretinde, nu știe că/să; se întâmplă că/să* etc.

Faptul că alternanța indicativ/conjunctiv servește la interpretarea raportului *modus – dictum* explică de ce folosirea subjonctivului francez în poziție de Vs este determinată de tendințe mai mult decât de reguli, sustrăgându-se astfel unei predictibilități riguroase (Martin 1983).

4. Între modalitățile de enunț și modalitățile de enunțare (în sensul lui Meunier 1974) există niște raporturi derivaționale evidente.

4. 1. Operatorii epistemici *a crede* și *a ști* guvernează enunțurile declarative și interogative (cf. Alexandrescu 1976), indicând măsura în care locutorul își asumă enunțul:

– asumare totală	Știu că vine → Vine (sigur)
– asumare parțială	Cred că va veni → Va veni (probabil)
– neasumare	Nu știu dacă vine sau nu → Vine?

4. 2. Modalitățile volitive *a vrea, a cere, a ruga* etc. guvernează enunțurile injonctive, marcând angajamentul efectiv al locutorului care, impunându-și voința interlocutorului, urmărește să-i influențeze comportamentul.

Vreau să vii	→ Să vii! Vino!		
Vreau să vină	→ Să vină!		
Vi se cere	să nu fumați	→	Să nu fumați!
Sunteți rugați			Nu fumați!

4. 3. Modalitățile deziderative *a dori, a ura* (fr. *désirer, souhaiter*) guvernează enunțurile optative, marcând un angajament efectiv al vorbitorului atunci când dorința nu este decât o cale indirectă de a-și impune voința:

Doresc (aș vrea) să mă întind → M-aș întinde puțin

sau un angajament afectiv, exprimat fie sub o formă ritualizată (urare, binecuvântare, imprecație, blestem)

Vă doresc să vă păzească D-zeu → Să vă păzească D-zeu!

Vă urez să fiți fericiți → (Să) fiți fericiți!

Aș vrea să te ia naiba → Să te ia naiba!

fie ca o simplă dorință izvorâtă dintr-o necesitate subiectivă:

Aș vrea să plece → De-ar pleca o dată!

Aș vrea să te faci bine → De te-ai face bine!

Distingem așadar trei tipuri de enunț optativ:
(i) enunț exprimând o rugăminte sub forma atenuată a dorinței;
(ii) enunț exprimând o dorință convențională, cu obiect vag, sub formă de urare, imprecație etc.;
(iii) enunț exprimând o dorință autentică, realizabilă sau nu, dar cu obiect precis.

Dacă primul este un act directiv deghizat, adică indirect, cel de al doilea servește la efectuarea unui act comportativ (a ura, a binecuvânta, a injuria, a blestema), iar al treilea este un act expresiv, apropiat prin regret (dorință irealizabilă) de enunțul de tip exclamativ.

5. Limba posedă un sistem de mărci pragmatice a căror funcție este de a explicita, de a codifica lingvistic „marile tipuri de intenție ilocuționară" (Récanati 1981).

5. 1. Cel mai slab marcată din acest punct de vedere este modalitatea *declarativă*, servind la efectuarea unor acte foarte variate (aserțiune, promisiune, cerere, permisiune, interzicere etc.), recurgând, asemenea modalității interogative, la modul indicativ sau condițional și deosebindu-se uneori de acesta din urmă doar prin conturul prozodic.

5. 2. Modalitatea *interogativă*, asociată actului de întrebare, și cea *exclamativă*, servind dimpotrivă acte diverse (compliment, insultă, adeziune, refuz sau acte expresive), dispun, pe lângă mărci prozodice, de o largă gamă de „morfeme" specifice: *est-ce que, oare, nu cumva,* pronume și adverbe interogative, respectiv *que, combien, comme, ce, cum, cât de* cu statut de cuantificatori sau de adverbe intensive.

5. 3. În fine, modalitatea *injonctivă*, asociată actelor directive, și cea *optativă*, deservind trei tipuri de acte (vezi *supra*), sunt specificate nu numai de conturul

prozodic și de anumite morfeme ca adverbe și auxiliare modale, ci și de însuși modul verbal.

În funcția sa de Vr (regent sau autonom), modul este expresia directă a unei atitudini ilocuționare generice, făcând obiectul unei opțiuni libere a vorbitorului, care-și manifestă astfel intenția comunicativă fundamentală. Fiind asociat sub raport gramatical unui anume tip de enunț, modul îndeplinește în acest caz rolul de marcă pragmatică a modalității de enunțare.

Injonctivul (INJ) și optativul (OPT) se află din acest punct de vedere într-un paralelism lesne de explicat, dacă ne gândim că operatorii lor semantici de bază sunt modalizatorii volitivi și, respectiv, dezziderativi, înrudiți unii cu alții.

Fiecare tip de enunț comportă în limba franceză două serii de mărci pragmatice, dintre care modurile, în distribuție complementară, sunt identice, dar diferite ca pondere de la un caz la altul.

INJ

(mais) + impératif ± *donc* + intonation injonctive

que + *il* + subjonctif ± *donc* + intonation injonctive

Mais cessez donc de pleurer comme ça!
Allons, qu'ils attendent un peu!

OPT

que + *je/il* + subjonctif + intonation optative

impératif ± *bien* + intonation optative

Que je guérisse avant l'hiver!
Qu'ils reposent en paix!
Dormez (portez-vous) bien!

5. 4. Acest paralelism se regăsește și în limba română, accentuat însă de existența formelor duble de injonctiv: *nu plânge/ să nu plângi*. Astfel, dacă două poziții (tu, voi) sunt ocupate alternativ de către imperativ sau conjunctiv, iar alte trei (el, noi, ei) sunt ocupate exclusiv de către conjunctiv, atunci acesta deține o pondere mai importantă decât imperativul în realizarea modalității INJ.

Luând în considerare și faptul că, în calitate de marcă pragmatică a modalității OPT, conjunctivul prezintă o paradigmă completă, în timp ce omologul său francez se află tot în variație combinatorie cu imperativul, trebuie să recunoaștem că în limba română structurile INJ și OPT nu sunt atât de clar delimitate ca în limba franceză, ceea ce poate constitui o sursă de ambiguitate enunțiativă, dar și o remarcabilă resursă expresivă pentru limbajul poetic.

Ilustrative în acest sens ni se par poemele eminesciene *Dorința, O, mamă, Rugăciunea unui dac* sau variantele lui *Mai am un singur dor,* din care

reproducem mai jos câteva strofe, subliniind versurile care ne interesează:

De-oi adormi curând
 în noaptea uitării,
Să mă duceți tăcând INJ
 La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
 Făclie și flamuri,
Ci-mi împletiți un pat INJ
 Din tinere ramuri.

Să-mi fie somnul lin OPT
 Și codrul aproape
Lucească-un cer senin OPT
 Pe-adâncile ape,

....

Și nime-n urma mea
 Nu-mi plângă la creștet, INJ
Doar moartea glas să dea OPT
 Frunzișului veșted.

6. Analogiile semnalate au determinat pe unii autori, cum ar fi M. Grevisse 1988, să subsumeze modalitatea OPT celei INJ. Aceleași analogii conduc pe de altă parte la disocierea optativului de exclamativ, unde modul nu funcționează ca marcă generică a modalității de enunțare.

Cu toate acestea, majoritatea gramaticilor, când nu ignoră complet INJ și/sau OPT, nu îi deosebesc de EXCL (Chevalier et alii 1977, Wagner & Pinchon 1976 și 1991) sau îi consideră pe unul și/sau pe celălalt drept varietăți ale enunțului EXCL (Le Bidois 1969, Steinberg 1972, Cristea 1979). Cea mai neașteptată ni se pare însă soluția oferită de *Gramatica limbii române,* care clasifică propozițiile „enunțiative" (adică declarative) după cum urmează: „enunțiative propriu-zise, enunțiative optative, imperative, potențiale, dubitative" (1963, 23).

Vom încerca să arătăm în cele ce urmează că între INJ și OPT nu există decât suprapuneri parțiale, căci ultimul beneficiază, atât în franceză, cât și în română, de alte două serii de mărci pragmatice, și anume:

OPT
- *Je* + conditionnel ± *bien* + intonation optative
- *Si* ± *seulement* + imparfait + intonation optative

Je me reposerais bien une minute
Si seulement tu pouvais comprendre!

OPT	*(tare)* / *(cum)*	+ *eu* + condițional + intonație optativă
	de / *dacă*	+ condițional + *(o dată)* / *(măcar)* + intonație opt.

Tare m-aș odihni un minut.
De-ai putea înțelege măcar!
Dacă s-ar cuminți o dată!

Dacă vorbim și în acest caz de două structuri OPT distincte în limba română, faptul se datorează:

– regimului diferit de folosire a condiționalului de la un tip de enunț la altul (persoana întâi sau paradigmă completă);

– adverbelor modalizatoare (*tare, măcar, o dată*) și morfemelor optative (*de, dacă*) specifice câte unuia dintre cele două tipuri de enunț;

– auxiliarelor modale (*a vrea, a dori* și respectiv *a putea*), specifice și ele unuia sau celuilalt tip de enunț.

7. Vom proceda în continuare la un studiu mai amănunțit al structurilor OPT, conform tipologiei stabilite *supra,* **4. 3.**

7. 1. Prima beneficiază, așa cum am văzut, de suportul modal al condiționalului asociat persoanei întâi (care lipsește prin definiție frazei INJ) și de aportul lexical al unor adverbe ca *bien* în franceză și *cum, tare* în română, ce nu mai funcționează aici ca adverbe de mod, ci ca mărci pragmatice ale modalității OPT.

Acest tip de enunț este adesea dublu marcat: prin modul verbal și printr-un verb modal (*a vrea, a dori,* respectiv *vouloir, aimer*).

Je voudrais (bien) m'asseoir
(Tare) aș vrea să stau jos
Je prendrais bien quelque chose
(Tare) aș îmbuca ceva
J'aimerais (bien) vous poser une question
Je vous poserais bien une question
V-aș pune o întrebare

Sensul ilocuționar al acestor enunțuri este unul conotativ, întrucât avem de a face cu acte indirecte: rugăminte formulată la modul OPT.

Nu trebuie să vedem în enunțurile de mai sus „o principală eliptică”, deoarece prezența unei subordonate condiționale induce o interpretare ipotetic-potențială.

Aş sta jos dacă aş găsi un loc
Aş îmbuca ceva dacă mi-ar fi foame

De fapt, când fraza OPT conţine un verb sau un adverb modal, această „restituire" nu mai este posibilă.

*Aş vrea să stau jos dacă aş găsi un loc
*Tare-aş îmbuca ceva dacă mi-ar fi foame

În schimb, toate enunţurile OPT date mai sus admit una dintre „condiţionalele argumentative": *dacă îmi daţi voie, si vous permettez, dacă nu vă supăraţi, si cela ne vous fait rien, dacă n-aveţi nimic împotrivă, si vous n'avez rien contre, dacă binevoiţi, si vous voulez bien* etc.

Conjuncţia nu leagă aici două propoziţii, ci două acte de vorbire (a ruga şi a cere voie), asumând astfel rolul de conectiv pragmatic interactiv (cf. Roulet et alii 1987).

7. 2. Al doilea tip de enunţ OPT prezintă în franceză şi în română două structuri complementare.

7. 2. 1. *(Que)* + *il(s)* + subjonctif + intonation optative
(Să) + *el(ei)* + conjunctiv + intonaţie optativă

Exemple:

Dieu ait son âme!
Qu'il repose en paix!
Odihnească-se în pace!
Périssent ainsi tous les tyrans!
Iarba rea din holdă piară
Piară duşmanii din ţară...!

Plaise à Dieu / Fasse le Ciel que...!
(Să) dea Domnul să...!
(Que) Dieu vous entende / nous pardonne!
Să vă audă / să ne ierte Dumnezeu!

Que le diable vous emporte!
Bată-vă pustia să vă bată!
Arz-o focul sărăcie!

Majoritatea acestor enunţuri trec în limba actuală drept formule stereotipe puse în slujba unor acte comportative: condoleanţe, urări, imprecaţii. Dorinţa nu este aici decât o atitudine convenţională, care, fără a exclude un anumit grad de implicare afectivă (mai ridicat în cazul imprecaţiei), rămâne totuşi indisolubil legată de nişte practici (uzanţe) sociale.

Tot în categoria actelor comportative se situează:
– formulele de mulțumire

Dieu soit loué! Domnul fie lăudat!
Dieu vous garde, grand bien vous fasse!
Să vă dea Dumnezeu sănătate, numai bine!

– formulele de adeziune sau toast

Vive la Roumanie! Trăiască Franța!
Să vă fie casa, casă
Să vă fie masa, masă...!
Să vă aducă noroc și fericire!

– formulele de încuviințare

Ainsi soit-il! Soit!
Așa să fie! Fie!
Passe pour cette fois!
Treacă, meargă!

7. 2. 2. Impératif ± *bien* + intonation optative
Imperativ / *să* + conjunctiv + intonație optativă

Exemple:
Soyez les bienvenus! Fiți bineveniți!
Guérissez vite! Să vă faceți bine!
Travaillez bien! (Spor la treabă!)
Amusez-vous bien! (Distracție plăcută!)
Dormez bien! (Somn ușor!)
Faites de beaux rêves! (Vise plăcute!)
Portez-vous bien! (Sănătate!)
Mergi (du-te) sănătos!
Rămâi (întoarce-te) cu bine!

Caracteristică limbii române este structura OPT cu conjunctivul asociat persoanelor 2, 4 și 5. Formulele pe care aceasta le generează servesc și ele drept suport unor „rituri ale vieții cotidiene" (după expresia lui Goffman 1973), cum ar fi:
– saluturile

Să trăiți!
S-auzim de bine!
Să ne vedem cu bine!
Să te întorci cu bine (sănătos)!

– urările sau toasturile:

Să trăiţi, să-mbătrâniţi
Ca un măr, ca un păr...!

Să ne-ntâlnim la anul
Şi la mulţi ani!

Să aveţi noroc şi viaţă lungă!

– replicile la „mulţumesc":

Să fii sănătos!
Să creşti mare!
S-o stăpâniţi sănătoşi!
Să vă fie de bine!

Caracterul ritual al acestor enunţuri – clar evidenţiat de exemplele de la **7. 2. 1.** şi **7. 2. 2.** – devine şi mai pregnant în cazul jurământului:

Dieu me damne si...!
Să mă bată D-zeu dacă...!
Să n-am parte de noroc dacă...!

precum şi în cel al blestemului, prezent adesea în poezia populară:

Cine iubeşte şi lasă,
Nu l-aş vedea făcând casă;
Aibă hrana cucului
Şi soarta gândacului...!

7. 2. 3. În legătură cu ultimul exemplu, trebuie să menţionăm că, în imprecaţii şi blesteme, care formează în limba română – populară mai ales – o întreagă gamă de expresii pitoreşti şi adesea truculente, conjunctivul poate alterna cu condiţionalul, ba chiar poate coexista cu acesta în acelaşi enunţ.

Mânca-i-ar pământul să-i mănânce! (Creangă)
Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii! (Caragiale)
Fir-ar al dracului să fie de mincinos!

Acest fenomen atestă rivalitatea dintre cele două moduri, datând încă din limba veche, prezentă şi astăzi atât în română, cât şi în franceză în cadrul sistemului ipotetic.

Să fi venit, l-aş fi primit imediat
Eût-il continué que cela aurait mal tourné

Specifică de data asta limbii române, structura OPT cu condiționalul are ca note distinctive în raport cu cea de la **7. 1.** paradigma completă a condiționalului și inversarea frecventă a auxiliarului *aș, ai, ar*... Enunțul se întâlnește mai des în limba și poezia populară (imprecații, blesteme, descântece).

Ducă-s-ar învârtindu-se!
Lua-i-ar naiba pe toți!

Săgeată sicreată
Fir-ai blestemată...!

Busuioace, busuioace
N-ai mai crește nici te-ai coace!

7. 2. 4. Și franceza dispune de o structură OPT specifică, o perifrază verbală constând din auxiliarul *pouvoir* la subjonctiv, pronumele personal subiect inversat, adverbul modal *seulement* (facultativ) și infinitivul verbului de conjugat. Această perifrază pune la dispoziția limbii literare „o conjugare optativă completă", după expresia lui Cohen 1965.

Puissé-je vivre encore le temps de deviner... (A. France)
Puisses-tu vivre heureux!
Puisse-t-elle seulement se corriger!
Puissions-nous trouver la bonne voie!
Puissiez-vous trouver le repos!
Puissent-ils revenir sains et saufs!

Aceste enunțuri exprimând fie o urare, fie o dorință subiectivă se traduc în limba română când printr-o structură cu conjunctivul, când printr-una cu condiționalul.

Să mai pot apuca încă vremea...!
De-aș mai putea apuca vremea...!
Să trăiești! Să fii fericit!
De s-ar îndrepta măcar!
Dea Domnul să găsim calea cea bună!
De v-ați putea găsi liniștea!
Să se întoarcă sănătoși!

Date fiind aceste corespondențe și faptul că enunțurile în cauză au în ambele limbi o tonalitate solemnă, ca și cele de la **7. 2. 1.** și **7. 2. 2.**, considerăm că ele fac trecerea de la enunțul OPT de tip 2 la cel de tip 3.

7. 3. Acesta din urmă nu mai exprimă o urare, ci o dorință izvorâtă dintr-o autentică trăire afectivă, având forța ilocuționară a unui act expresiv de genul celui furnizat de enunțul exclamativ.

Atât în franceză, cât și în română, OPT_3 comportă două structuri distincte și

deci două serii de mărci pragmatice.

7. 3. 1. *Pourvu que* + subjonctif + intonation optative
Numai să + conjunctiv + intonaţie optativă

Exemple:
Pourvu que je tienne jusqu'à l'aube!
Numai să pot rezista până la ziuă!
Pourvu qu'il fasse beau demain!
Numai să fie timp frumos mâine!
Pourvu que Jean n'ait pas manqué son train!
Numai să nu fi scăpat Ion trenul!

Aceste enunţuri pot îmbrăca, asemeni celor de la **7. 2. 4.**, şi forma condiţionalului cu *numai de (dacă)*, în limba română.

Numai de-aş rezista până la ziuă!
Numai de te-ai face bine!
Numai de n-ar cădea!

7. 3. 2. *Si* ± *seulement* + imparfait + intonation optative
De / *Dacă* + condiţional ± *măcar* / *o dată* + intonaţie optativă

Exemple:
Si tu savais combien c'est difficile!
Dacă ai şti cât de greu este!
Ah! Si seulement je l'avais prévenu!
Ah! Dacă măcar l-aş fi prevenit!
Ah! S'il y avait moyen d'attraper ce grand trompeur!
(Beaumarchais)
Ah! De i-am putea veni de hac...!

Structurile de la **7. 3.**, care prezintă şi ele paradigme complete, sunt interpretate în general de gramatici ca „subordonate condiţionale izolate" (cf. Grevisse 1988 şi Wagner & Pinchon 1991).

Faptul de a constitui o propoziţie independentă are însă repercusiuni atât asupra sensului, cât şi asupra formei enunţului.

Optativul cu *pourvu que* se deosebeşte de condiţionala omonimă prin conturul prozodic (apropiat de cel al enunţului EXCL) şi prin restricţiile vizând forma verbului (de regulă numai subjonctiv prezent şi perfect) inexistent în cazul subordonatei, care poate recurge şi la imperfect sau mai mult ca perfect.

Pe de altă parte, modalizatorii *seulement, măcar, o dată* revelează adevărata funcţie a morfemelor *şi, de, dacă*, care, pierzându-şi rolul de conective interpropoziţionale, l-au dobândit pe acela de mărci pragmatice ale modalităţii OPT.

O dovadă în acest sens o constituie încercarea de a restitui pretinsei condiționale izolate principala care-i lipsește, ceea ce modifică atât statutul, cât și forța ilocuționară a enunțului:

Si tu savais... tu ne me tourmenterais plus.
Dacă l-aș fi prevenit, acum ar fi în viață.

Dar în prezența unor adverbe ca *seulement, măcar,* o atare „restituire" ni se pare cel puțin problematică.

? Je serais content si seulement elle pouvait se corriger
? M-aș bucura de-ar sta măcar (o dată) ploaia

În fine, spre deosebire de structurile de tipul OPT_2 care aparțin în genere domeniului idiomatic, având adesea un caracter arhaizant, cele de tipul OPT_3 pun la dispoziția francezei și românei actuale un mijloc curent de formulare a enunțului OPT.

8. Drept concluzii am reținut următoarele:

8. 1. Pe lângă mărcile pe care le împarte cu INJ, modalitatea OPT comportă și mărci proprii care opun în limba franceză condiționalul subjonctivului cu *pouvoir* sau *pourvu que,* pe de o parte, iar pe de alta, *si* + imparfait condiționalului, care în acest caz *se exclud deci unul pe altul.*

8. 2. Faptul că OPT și INJ își găsesc în modul verbal expresia lingvistică proprie, impune disocierea netă a acestora de EXCL, care mobilizează mărci sintactice sau lexicale din cel puțin patru sisteme: interogativ, relativ, comparativ-intensiv și emfatic (cf. Florea 1992).

8. 3. OPT dispune în franceză și română de cinci structuri (serii de mărci pragmatice) în care forma modală (conjunctiv, imperativ, condițional) întâlnește anumite morfeme și/sau adverbe modalizatoare. Aceste mărci concură *împreună* la definirea identității enunțului OPT.

8. 4. Din punctul de vedere al funcției pe care o îndeplinesc în discurs, distingem trei tipuri de enunțuri OPT:

– care corespund unor acte directive indirecte;
– care corespund unor acte comportative;
– care corespund unor acte expresive.

8. 5. Modul și modalitatea sunt așadar termenii unei relații bipolare pe care Nordahl 1969 o numește „sintagmă modală". Condiționalul și conjunctivul (mai potrivit ca termen decât subjonctivul) reprezintă modul, iar optativul reprezintă modalitatea.

Relațiile dintre mod și modalitate depășesc cadrul strictei subordonări sintactice, conferind modului o dimensiune pragmatică, atunci când acesta devine principalul suport al intenției de comunicare.

BIBLIOGRAFIE

Alexandrescu 1976 = S. Alexandrescu, *Sur les modalités CROIRE et SAVOIR*, în „Langages", nr. 43, p. 19-27.

Benveniste 1974 = E. Benveniste, *Le forme et le sens dans le langage*, în idem, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, cap. XV.

Chevalier *et alii* 1977 = J.-Cl. Chevalier, *Grammaire Larousse du français contemporain*, Paris.

Cohen 1965 = J. Cohen, *Le subjonctif en français contemporain. Tableau documentaire*, Paris.

Cristea 1979 = T. Cristea, *Grammaire structurale du français contemporain*, București.

Florea 1990 = Ligia-Stela Florea, *Mod și modalitate: spre o semantică a subjonctivului*, comunicare la Al V-lea Simpozion Național de Stilistică, Poetică și Semiotică, Cluj, noiembrie, 1990.

Florea 1992 = Ligia-Stela Florea, *Esquisse de typologie des énoncés exclamatifs*, în „Revuc roumaine de linguistique", nr. 1, p. 33-43.

Goffman 1973 = E. Goffman, *Le mise en scène de la vie quotidienne*, vol. 2. *Les relations en public*, Paris.

Gramatica limbii române, 1963, vol. I, București.

Grevisse 1988 = M. Grevisse, *Le bon usage. Grammaire française*, édition Goosse, Paris–Gembloux.

Iordan *et alii* 1967 = Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București.

Le Bidois 1969 = G. et R. Le Bidois, *Syntaxe du français moderne*, vol. I, Paris, cap. IX.

Martin 1983 = R. Martin, *Pour une logique du sens*, Paris.

Meunier 1974 = A. Meunier, *Modalités et communication*, în „Langue française", nr. 21, p. 8-25.

Nordahl 1969 = H. Nordahl, *Les systèmes du subjonctif corrélatif. Etude sur l'emploi des modes dans la subordonnée complétive en français moderne*, Bergen–Oslo.

Récanati 1981 = F. Récanati, *Les énoncés performatifs*, Paris.

Révész 1950 = G. Révész, *Origine et préhistoire du langage*, Paris, Payot; citat de Henri Wald, *Realitate și limbaj*, București, 1968, p. 105.

Roulet *et alii* 1987 = E. Roulet, *L'articulation du discours en français contemporain*, Berne–New York–Paris.

Steinberg 1972 = N. Steinberg, *Grammaire française*, vol. 2, Leningrad.

Vasiliu–Golopenția 1969 = Emanuel Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București.

Wagner & Pinchon 1976 și 1991 = R. Wagner & J. Pinchon, *Grammaire du français classique et moderne*, Paris.

Universitatea „Babeș-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31